

УДК 352/354(477)(091)

Губань Р. В. – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9354-0222>

Методологічні особливості дослідження історії правового регулювання адміністративно-територіального устрою України

З часу проголошення незалежності в Україні тривають реформи. Однак нині їх процес інтенсифікувався. Важливою є реформа адміністративно-територіального устрою України, однак її не здійснюють у зв'язку з несформованістю ґрунтовної наукової концепції та неврахуванням історичного досвіду. В умовах агресії Російської Федерації проти України рецепція історичного досвіду має не лише праксеологічне, а й ідеологічне значення. Російська Федерація прагне довести, що української державності не було й немає, натомість нашій державі варто засвідчити своє правонаступництво з часів Української Народної Республіки. У процесі реформи адміністративно-територіального устрою було б доцільно запозичити ті терміни, які використовували для позначення адміністративно-територіальних одиниць в Українській Народній Республіці. Оскільки як у період Української Народної Республіки, так і нині в Україні система адміністративно-територіального устрою містить три ланки. Для дослідження історії правового регулювання адміністративно-територіального устрою було використано поліметодологію. Автори є прихильниками реалістичної школи права й заперечують класичний нормативізм. Особливість історико-правових досліджень полягає в тому, що в них превалює дескриптивний метод. Констатовано, що історик права повинен не лише вивчати нормативно-правові акти, а й ураховувати економічні, політичні й інші аспекти. Обґрунтовано, що право має закріплювати еволюційні зміни в суспільстві, саме тому використано соціологічний підхід. Увагу акцентовано на психологічному підході, оскільки ним переважно нехтують під час розроблення проєктів реформ адміністративно-територіального устрою. Метою реформи має бути насамперед забезпечення інтересів і комфорту громадян, уникнення суспільного напруження та конфліктів. У процесі дослідження розглянуто типові для масштабних юридичних досліджень методи: діалектичний, системно-функціональний, порівняльний, герменевтичний, формально-юридичний, статистичний, метод моделювання. Однак їх зміст у статті не висвітлено. Доведено, що в дослідженні історії правового регулювання адміністративно-територіального устрою України поліметодологія є більш функціональною, ніж монometодологія.

Ключові слова: адміністративно-територіальна одиниця; адміністративно-територіальний устрій; метод; методологія; психологічний підхід; соціологічний підхід; Україна; Українська Народна Республіка.

Постановка проблеми. З часу проголошення незалежності, в Україні постійно тривають реформи (щоправда, з різною інтенсивністю). Однак останні декілька років цей процес набув особливого прискорення. Це помітно як на інституційному рівні (створення у міністерствах директоратів з формування політики у відповідних сферах та директоратів стратегічного планування та європейської інтеграції), так і на рівні нормативно-правового регулювання окремих сфер суспільного життя (охорона здоров'я, освіта, атестація кадрів вищої кваліфікації тощо).

Однак перманентність процесу реформ в тому числі свідчить і про їх недостатню концептуальну досконалість. З нашої точки зору, однією з причин цього (як би не банально це звучало) є не врахування історичного досвіду проведення подібних реформ на українських землях. Рецепт історичного досвіду має нині не лише праксеологічне, але й ідеологічне значення. Адже в умовах гібридної війни Російської Федерації проти України основний акцент очільників Російської Федерації робиться навіть не стільки на збройне протистояння (хоча це теж дуже вагома складова російської кампанії), як на битву за вплив на мізки українського населення, оскільки є очевидним, що без цієї складової навіть збройна перемога не буде довготривалою та ефективною.

Виклад основного матеріалу. Одним з напрямків цієї діяльності є робота над тим, щоб показати відсутність як державних традицій українського народу загалом, так і довести приналежність України до «Русского мира». З огляду на це, вкрай важливого значення набуває необхідність продемонструвати те, що українські землі опинялися у складі російських держав під тиском російської влади або безпосередньої збройної російської агресії.

Одним з кращих прикладів для цього – є демонстрація того, що Україна є правонаступником Української Народної Республіки. Зрозуміло, що за сто років суспільні відносини на українських землях суттєво ускладнилися і вести мову про безумовну рецепцію законодавства УНР не можна, але, з нашої точки зору, в тих випадках, де це доречно, можна було б, принаймні, послуговуватися термінологією тих часів. Наприклад, сьогодні в Україні є триланкова система адміністративно-територіального устрою: села, селища, міста (перший рівень); райони (другий рівень); області, Автономна Республіка Крим (третій рівень).

Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) визначений Президентом України

як невідкладний, що був зареєстрований ним у Верховній Раді України 15 липня 2015 року, і щодо якого Конституційний Суд України надав висновок і який 31 серпня 2015 року був попередньо схвалений Верховною Радою України також передбачає 3 ланки адміністративно-територіального устрою: громади, райони, регіони. Прикметно, що відповідно до Конституції УНР 29 квітня 1918 року також пропонувався 3 ланковий адміністративно-територіальний устрій: землі, волості, громади. З огляду на це, з метою демонстрації тяглості української правової традиції було б доцільно використати в Конституції України саме ці терміни.

Прикметно, що як в Конституції 1918 року, так і в законодавстві УСРР, а згодом і УРСР передбачалася наявність адміністративно-територіальної одиниці, яка об'єднувала сільські населені пункти: якщо в УНР це була громада, то в радянській період – сільрада. З прийняттям Конституції України 1996 року сільрада де-юре не фігурувала як адміністративно-територіальна одиниця, хоча де-факто вона продовжувала існувати, а Державний комітет статистики України продовжував вести їх облік. Однак, як ми бачимо, нинішній рух за створення громад демонструє недоцільність ліквідації адміністративно-територіальної одиниці, яка б об'єднувала сільські населені пункти. Це лише один з небагатьох прикладів невикористання, приміром, історико-правового методу при розробленні концепцій державних реформ.

Таким чином, ми бачимо, що нагальною є необхідність вивчення методології, яка б допомогла у процесі реформ у державі. Власне, поліметодологія мала б бути типовим підходом при проведенні переважної більшості досліджень. Однак, на жаль, поки що в українській юридичній науці, попри декларування використання ряду методів, вони, як правило, є лише передбаченою вимогами до наукових досліджень декорацією, яка не має суттєвого впливу на написання роботи.

Однією з причин цього, з нашої точки зору, є знову ж таки вплив минулого на сьогодення. Адже в радянський період відбулося возведення методології (власне методології марксистсько-ленінської діалектики) не тільки в ранг ідеології, але і своерідної теології. Адже кожен вчений в Радянському Союзі і країнах соціалістичного табору, незалежно, що він досліджував (гібридизацію рослин, будову мікросвіту, органічну хімію, іхтіологію, історію, деталі машин, нарисну геометрію чи конструкцію мостів) мусив у вступній частині своїх наукових праць вказувати, що він працює в парадигмі марксистсько-

ленінської методології ще й підкріплювати ці твердження цитатами з творів К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна чи рішень, з'їздів комуністичних партій [1, с. 5].

На жаль, у цьому аспекті ми відчуваємо значну інерцію. Однак нині замість марксистсько-ленінської діалектики на п'єдестал «єдиноправильної» методології поставлений юридичний позитивізм. І, як цілком слушно зауважує академік М. Костицький, «немає моди на ревізію юридичного позитивізму, немає «дядька», який «зверху» сказав змінюватись, розвиватись, ревізувати» [2, с. 32]. В той час як західний світ давно знаходиться на стадії постмодернізму, який пропонує плюралізм, в тому числі і щодо методології [3, с. 163]. Постпозитивізм з часом почав відстоювати плюралізм методологій наукового і філософського пізнання та дійшов до міркувань про шкідливість і дефективність монометодологій [2, с. 27]. В цьому контексті абсолютно правильним видається підхід, який передбачає, що метод, методика, методологію вибирає сам дослідник. Він може в якості методології вибрати будь-яку теорію, пов'язану з нею систему категорій, понять, правил, та через призму цієї теорії (як готової методології) пізнавати юридичну дійсність, а може сам (якщо він здатний) виробляти власну методологію.

На практиці відбувається ситуація, коли вчений еkleктично застосовує готові методи, конструюючи з них власну методику пізнання [4, с. 211]. Нам також імпонує підхід академіка М. Костицького, який полягає у відмові від побудови ієрархії методологій, методик і методів. Вважаємо, що між методологіями, методиками і методами не може бути «вертикальних», ієрархічних зв'язків, а лише «горизонтальні» коли конкретна методологія, методика, метод використовується окремо, комплексно чи в поєднанні з іншими без визначення котра з них є головнішою, «єдиновірною» чи монопольною [2, с. 18]. Справді, головне, щоб «мозаїка методів» дала конкретний теоретичний чи практичний результат [1, с. 6], а не просто служила декорацією до основного тексту.

Не може не викликати захоплення поширення згаданих вище ідей на конкретні галузі юридичної науки, зокрема науку конституційного права. Так, професор В. Федоренко констатує, що до методологічного апарату науки конституційного права залучаються методи, що використовуються в інших науках – соціології, політології, психології, статистиці, кібернетиці, теорії управління, синергетиці тощо [5, с. 30]. Автор переконаний, що окремі положення постпозитивістської методології можуть сприяти розвитку конкурентоздатності вітчизняної науки конституційного

права, наближенню її до реальних потреб національного державотворення та правотворення [5, с. 32]. Важко не погодитися з цим твердженням.

Проте наразі ситуація далека від ідеальної. Тому сьогодні в юриспруденції потрібна революційна ревізія методології, як в теорії, так і в практиці. Адже не тільки практики, але й теоретики оперують в своїх розмірковуваннях «омертвілою» інформацією, коли життя, функціонування соціуму, держави, права зводиться до спрощених логічних схем за якими реального життя не видно. Практична юриспруденція вироджується в догматику і схоластику, а для юристів-практиків головним завданням є «втиснути» розмаїття соціального життя в готові схеми, стандарти. А тоді вже оперувати ними. Чи потрібна суспільству, громадянам така юриспруденція? Як вважає академік М. Костицький, відповідь очевидна... [2, с. 34].

Але ж яка юриспруденція потрібна? Мабуть, та яка відмовиться від примату нормативізму, а зробить акцент на правовому реалізмі, продемонструє як вплив суспільства на формування права, так і вплив права на розвиток суспільства, покаже зв'язки між ними та продемонструє певні закономірності. І зможе слугувати не лише гносеологічним потребам суспільства, але й буде локомотивом прогнозування його подальшого розвитку. Безумовно, що дослідження будь-якої тематики має власні особливості. На сторінках часопису ми прагнемо продемонструвати методологічний інструментарій, який нами був використаний при підготовці дослідження історії правового регулювання адміністративно-територіального устрою України.

Особливість історико-правової тематики полягає насамперед у тому, що на відміну від сучасної юриспруденції, коли дослідник може за допомогою комп'ютерних мереж знайти, фактично, будь-який потрібний йому офіційний документ, історик права часто оперує в тому числі і архівними документами, до яких не має доступ пересічний дослідник. Часто він є навіть першим читачем, який вивчає той чи інший документ. З огляду на це, історик права просто вимушений вдаватися до дескриптивного методу, інакше читачу буде або надзвичайно складно або й взагалі не можливо зрозуміти особливості правового регулювання суспільних відносин чи розвитку держави на певних історичних етапах. Тому Н. Крестовська має абсолютну рацію, коли тверджує, що зважаючи на природу історичної та історико-правової науки, дескриптивний метод має залишатися серед основних дослідницьких засобів [6, с. 110]. Студіюючи історію правового регулювання адміністративно-територіального устрою

України, ми посилалися саме на ці підвалини. Ми також виходили з того, що історик права повинен вивчати не лише правові пам'ятки і правозастосовчі акти тієї епохи, яку він досліджує, але також вивчати тогочасну історико-правову дійсність, історико-правові явища і процеси, враховувати і фактори, які призвели до їх створення та які вплинули на характер цих пам'яток – економічні, соціальні, географічні, ідеологічні тощо [7, с. 105]. Ще на початку дослідження ми поставили за мету уникнути одного з найтипівіших недоліків, як вважає М. Дамірлі, який характерний для досліджень «фахівців-галузевиків», – не обмежувати історію права історією законодавства (звичайного хронологічного перерахунку нормативних актів, без зв'язку з історичним тлом, без аналізу ефективності застосування тієї чи іншої норми) [8, с. 43].

Оскільки, як слушно зауважує цитований вище вчений, дослідження історії права, які не поширюються за межі чисто юридичних факторів, обмежені позитивістським підходом, є не що інше, як «погляд з тунелю» [8, с. 43]. На тому, що предмет дослідження не можна «виривати» з контексту, наголошував і один з найвідоміших британських істориків ХХ століття Дж. Тош [9, с. 19]. Власне, уникнути тла дослідження нам не дають іманентні властивості права. Як слушно зауважив М. Кельман, існування політологічного підходу у правознавстві обґрунтовується тим, що, за свідченням Р. Дворкіна, право є політичним за своєю природою і тому юристи змушені використовувати політичну теорію для пояснення правових феноменів [10, с. 32].

Власне, численні наукові пошуки О. Ярмиша також змусили його визнати наявність субстанційного взаємозв'язку загальної культури та правової культури як її невід'ємного складника [11, с. 176]. Саме це аксіоматичне твердження змусило нас звернутися, зокрема, і до використання цивілізаційного підходу, який упродовж тривалого часу ми активно розробляли. Адже, як слушно зауважує В. Бабкін, попри певний суб'єктивізм цивілізаційної парадигми, що виявляється подекуди у неможливості синхроністичного зіставлення історичних явищ та спростовує уявлення про прогресивний розвиток світової історії, використання цього підходу при осяганні реального історичного процесу дозволяє включити людину як вищу соціальну цінність у процес історичного розвитку, врахувати матеріальні, соціокультурні, етнонаціональні особливості різних суспільств у їх історичній спадкоємності, подолати европоцентризм та утвердити «мультікультурний» характер людського суспільства [12, с. 114].

Під час написання дисертаційного дослідження автор виходив також із методологічних засад нового історизму О. Еткінда, тобто відмовився від заздалегідь «сильної теорії», підтвердженням якої мали б слугувати всі наведені історичні матеріали.

Врешті, ми вважаємо, що вже настав час для реалізації передбачення Є. Ерліха, озвученого ним сторіччя тому: «Завдання юриспруденції майбутнього буде полягати в тому, щоб змусити право підлаштовуватися під нові, мінливі потреби життя» [13, с. 356]. На цих позиціях стоїть і сучасна дослідниця соціології права К. Яцино, яка вважає, що фактично норми права ґрунтуються і походять від реальних суспільних відносин і повинні в своїй суті відображати їх, спонукати до подальшого розвитку, закріплювати саме ті правовідносини, що мають певні загальноцивілізаційні цінності сучасного людського життя [14, с. 7]. Цю думку можна доповнити і наголосити на тому, що розвиток суспільства змушує право удосконалюватись, відповідно до нововиниклих суспільних відносин.

Телеологічний підхід був доцільним при визначенні досягнення цілей під час здійснення реформ адміністративно-територіального устрою. З нашої точки зору, право має своєчасно «закріплювати» кращі практики організації адміністративно-територіального устрою, а не бути їх гальмом. Соціологічний підхід був використаний з тим, щоб розкрити роль і значення різних соціальних факторів на формування і дію права [15, с. 146]. Важко не погодитися з К. Яцино, яка стверджує, що правові явища і процеси не можуть бути глибоко і всебічно вивчені поза їх зв'язком із суспільством як соціальною системою, тобто поза соціальними зв'язками [15, с. 1].

Як справедливо зауважують О. Кобан та В. Костицький, щоб цілковито розкрити суть права, наука права має бути не лише історичною, а й соціологічною [15, с. 84]. Водночас «соціалізація» законодавства має своїм результатом неминучість застосування соціологічного підходу як додаткового засобу юридичного пізнання [16, с. 278].

Ми брали до уваги те, що суспільне життя регулюється не тільки правовими нормами, але й неправом, тобто силою звички, модою, пережитками, ціннісними установками особи [17, с. 7]. Безумовно, важливе значення має і соціально-психологічний підхід, відповідно до якого потрібно враховувати соціальну ідентичність спільнот. Наприклад, В. Пилипів переконаний, що основним ідеологічним недоліком проекту реформи адміністративно-територіального устрою 2005 р. було саме нехтування соціологічних і психокультурних факторів [18, с. 285].

І це при тому, що, як цілком справедливо зауважують Р. Зрайко та Л. Калачнікова: «Сучасний адміністративно-територіальний поділ України багато в чому є штучним, не збігається з культурно-історичним, а за своєю глибинною суттю – із психологічним районуванням» [19, с. 108]. Проблемою є і те, що з «технічної» точки зору ці відмінності не завжди вдається чітко зафіксувати. Як зазначають згадані вище автори, в соціально-політичних опитуваннях ці відмінності можуть затушовуватися, не виявлятися так яскраво [19, с. 108].

П. Горностай стверджує, що групова ідентичність, яка виявляється в потребі людини належати до групи, – необхідний стан існування групи та життя індивіда в групі [20, с. 112]. На це звертає увагу і В. Васютинський: «Для нормального існування та повноцінної самореалізації особа повинна мати ідентичність» [21, с. 25]. Крім того, професор зауважує, що належність до спільноти може забезпечувати почуття внутрішнього психологічного комфорту, і особливо це може бути корисним у разі, коли реальне повсякденне життя дає замало підстав для переживання такого комфорту [21, с. 30]. Крім того, зазначає він, переживання належності до спільноти допомагає особі уникнути самотності, дає можливість відчути свою причетність до чогось «більшого», великого і величного, і це дозволяє їй забути або знецінити власні страхи, почуття невпевненості в собі [21, с. 31]. Відомий німецький соціальний психолог та філософ Е. Фромм простежив психофізіологічну необхідність належності до спільноти. Дослідивши потребу людини у спільноті, він переконався, що дитина починає усвідомлювати свою самотність та окремість, а це, на його думку, породжує почуття беззахисності й тривоги. Тому, вважає учений, аби побороти їх, дитині потрібно злитися з навколишнім світом, розчинитися в ньому, підпорядкуватися йому [22, с. 34].

Вже згадуваний В. Васютинський, досліджуючи спільноту, дійшов висновку, що переживання належності до неї стає джерелом позитивного самоствавлення і самоповаги. При цьому він вказує на такий цікавий феномен: з одного боку, особа цінує спільноту, до якої, як вона гадає, належить, приписавши їй усілякі щонайрозмаїтіші чесноти, а з другого – поважає саму себе, позаяк належить до такої «похвальної» спільноти, відчуває свій глибинний зв'язок з нею [21, с. 36].

Як вказують російські вчені О. Шкаратан та Г. Ястребов: «Спільноти характеризуються спільністю умов існування, взаємопов'язаними подібними формами діяльності в різних

сферах життя, спільними соціальними нормами й цінностями, стилем життя, гомогенністю за основними статусними характеристиками, здатністю до самовідтворення, специфічною сукупністю соціальних зв'язків» [23, с. 42]. Крім того, зазначена вище спільність формує і колективний світогляд. Як стверджує В. Васютинський: «Так чи інакше, але таке явище, як колективний суб'єкт, існує як певна реалія людського співбуття, виявляється і функціонує в інтерсуб'єктивному просторі, творить цей простір, посідає та виявляє в ньому певні властивості [21, с. 62]. Звісно, що в цьому контексті цілком слушно постає питання про цілісного матеріального носія колективної суб'єктності. На поставлене запитання вчений відповідає, що таким суб'єктом виступає сукупність індивідуальних суб'єктностей, які поєднуються між собою складними зв'язками та утворюють інтерсуб'єктне середовище, але при цьому аж ніяк не «зливаються» в єдиного цілісного суб'єкта [21, с. 62]. Одним з чинників, який необхідно враховувати при проведенні адміністративно-територіальної реформи в Україні, є чинник так званого інгрупового фаворитизму, фактично – спільнотного патріотизму. Для особи, яка належить до даної спільноти, все, що стосується цієї спільноти, без особливих труднощів виявляється кращим і виправданішим у порівнянні з аналогічними параметрами інших, менш привабливих, груп [21, с. 62].

І. Верещук теж переконує, що розвиток місцевого самоврядування та системна децентралізація влади спричинили розвиток та посилення локальної самоідентифікації громадян. Тепер постала необхідність, щоб локальна адміністративно-територіальна одиниця віддзеркалювала реально наявну соціально-територіальну спільноту (громаду) [24, с. 26]. О. Оргієць також вважає, що при проведенні адміністративно-територіальної реформи потрібно враховувати психоідентифікацію більшості жителів як територіальної спільноти [25, с. 344].

Орієнтація на спільноту в процесі самовизначення закріплює у свідомості та поведінці особи типові для спільноти соціальні настанови (атитюди), усереднені й стереотипні форми оцінки, ставлення, поведінки, що актуалізуються в типових соціальних ситуаціях. У результаті соціальні настанови засвоюються особою, інтеріоризуються нею, переймаються від інших членів спільноти, а далі реалізуються в її поглядах і вчинках як власні особистісні елементи [21, с. 82]. Як стверджує В. Васютинський, «...спільні ідентифікаційні, мотиваційні та когнітивні властивості

членів спільноти забезпечують наявність і спільних рис поведінки. Натомість спільна поведінка проявляється як типова, схожа, однакова поведінка членів спільноти в типових, стандартних ситуаціях, виявляє близькість і подібність їхніх поведінкових реакцій на однакові стимули» [21, с. 91].

Варто зауважити, що ці тези верифікуються і апостеріорі. Наприклад, за даними соціально-психологічних досліджень, проведених співробітниками Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України в 2003 році, чітко простежуються психологічні риси, притаманні кожному регіону за бінарними шкалами. Крим – інтровертний, дуже екзекутивний; Правобережний центр – емоційний, екстравертний, екстернальний, інтенціональний; Північний схід – емоційний, раціональний, інтуїтивний, екстернальний, інтенціональний; Галичина – дуже емоційна, дуже сенсорна, екстернальна, інтенціональна; Захід – емоційний, екстравертний, ірраціональний, сенсорний, інтенціональний; Донбас – емоційний, раціональний, інтуїтивний, інтенціональний; Схід – емоційний, сенсорний, інтернальний, інтенціональний; Південь – дуже емоційний, інтровертний, раціональний, інтенціональний; м. Київ – емоційний, інтровертний, дуже сенсорний, екстернальний, інтенціональний [19, с. 107]. Суперечливість результатів по регіону (наприклад, емоційність і раціональність) автори пояснюють тим, що до складу регіону входять області з полярно протилежними психологічними характеристиками.

Вчені стверджують, що аналогічні психологічні «портрети» можна створити для окремих областей, міст і навіть районів. «Причому точність їх, детальність і практичне значення будуть набагато більшими, ніж по регіонах» [19, с. 107].

Оскільки ця реформа має проводитись, насамперед, в інтересах громадян України, то при її проведенні має враховуватись і психологічний «комфорт» громадян. За результатами анкетування активістів, голів сільських рад, представників районних рад та адміністрацій, про можливість виникнення непорозумінь та конфліктів між місцевими територіальними громадами, приміром, у Волинській області заявило 18,4 % опитаних, а в Чернівецькій – 53,2 % [26, с. 247].

На думку таких відомих вчених, як Ю. Оборотов та І. Долматов, територіальна проблематика в сучасних дослідженнях має розширюватися шляхом використання таких розробок, як територіальна свідомість і територіальна ідентичність

[27, с. 361]. Л. Нагорна переконана, що для України територіальна ідентичність – не лише важливий складник соціальної ідентифікації, а й своєрідний ключ для конструювання регіону як політичного простору і водночас мірило легітиматії [28, с. 52]. І справді, важко не погодитись з О. Оргійцем, який вважає, що нехтування під час об'єднання територіальних громад такими чинниками, як традиції, спільний територіальний інтерес жителів, зумовить конфліктні ситуації серед населення різних поселень та унеможливить умови для ефективного управління таким об'єднанням [29, с. 107]. Зрозуміло, що в процесі дослідження ми використали типові для масштабних юридичних досліджень методи: діалектичний, системно-функціональний, порівняльний, герменевтичний, формально-юридичний, статистичний, метод моделювання. Однак як обмеженість журнальної публікації не дозволяє нам показати результати, які вони дали, так і їх «типовість» не робить їх використання цікавими для читача.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що при дослідженні історії правового регулювання адміністративно-територіального устрою України поліметодологія є більш функціональною, ніж монометодологія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костицький М. В. Логіка як методологія наукового пізнання (зокрема в правознавстві) / М. В. Костицький // *Філософські та методологічні проблеми права*. – 2014. – № 1. – С. 3–13.
2. Костицький М. В. Позитивізм як методологія юриспруденції / М. В. Костицький // *Філософські та методологічні проблеми права*. – 2014. – № 2. – С. 16–35.
3. Симон Ю. С. Переосмислення класичної методології пізнання історичного розвитку права в процесі формування некласичної пізнавальної парадигми / Ю. С. Симон // *Філософські та методологічні проблеми права*. – 2013. – № 1–2. – С. 157–164.
4. Костицький М. В. Діалектика права як загальне вчення про право / М. В. Костицький // *Філософські та методологічні проблеми права*. – 2014. – № 2. – С. 208–213.
5. Федоренко В. Л. Предмет і метод науки конституційного права в Україні / В. Л. Федоренко // *Філософські та методологічні проблеми права*. – 2011. – № 2. – С. 27–32.
6. Крестовська Н. М. Апологія дискриптивного методу / Н. М. Крестовська // *Методологічні проблеми історико-правових досліджень* : матеріали XXIII Міжнар. істор.-прав. конф. (Алушта, 24–26 верес. 2010 р.) / редкол.: І. Б. Усенко та ін. – Київ ; Сімферополь : Доля, 2011. – С. 109–115.
7. Ковалева С. Г. Исторический метод в историко-правовых исследованиях / С. Г. Ковалева // *Методологічні проблеми історико-правових досліджень* : матеріали XXIII Міжнар. істор.-прав. конф. (Алушта, 24–26 верес.

2010 р.) / редкол.: І. Б. Усенко та ін. – Київ ; Сімферополь : Доля, 2011. – С. 105–109.

8. Дамирли М. А. *Методология историко-правовой науки в контексте соотношения истории и современности* / М. А. Дамирли // *Методологічні проблеми историко-правових досліджень : матеріали XXIII Міжнар. істор.-прав. конф.* (Алушта, 24–26 верес. 2010 р.) / редкол.: І. Б. Усенко та ін. – Київ ; Сімферополь : Доля, 2011. – С. 37–48.

9. Тош Д. *Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка* / Д. Тош. – М. : Весь мир, 2000. – 296 с.

10. Кельман М. С. *Юридична наука: проблеми методології : монографія* / М. С. Кельман. – Тернопіль : Терно-граф, 2011. – 492 с.

11. Ярмиш О. Н. *Актуальні проблеми методології вітчизняної історії держави і права* / О. Н. Ярмиш // *Антологія української юридичної думки : в 6 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученко.* – Київ : Юрид. кн., 2002. – С. 175–186.

12. Бабкін В. Д. *Сучасна методологія досліджень історії держави і права України* / В. Д. Бабкін // *Антологія української юридичної думки : в 6 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученко.* – Київ : Юрид. кн., 2002. – С. 103–116.

13. Эрлих О. *Основоположение социологии права* / О. Эрлих ; пер. с нем. М. В. Антонова ; под ред. В. Г. Графского, Ю. И. Гревцова. – СПб. : Универ. издат. консорциум, 2011. – 704 с.

14. Яцино К. С. *Предмет соціології права та її місце в системі юридичних наук* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / К. С. Яцино. – Київ, 2013. – 18 с.

15. Костицький В. *Соціологія права: науково-теоретична спадщина Євгена Ерліха і проблеми розвитку сучасної науки* / В. Костицький. – Київ ; Дрогобич : Коло, 2015. – 227 с.

16. Сердюк О. В. *Соціологічний підхід у сучасному правознавстві: пізнання соціальності права* : монографія / О. В. Сердюк. – Харків : Яшма, 2007. – 320 с.

17. Костицький В. В. *Соціологія права як наука* / В. В. Костицький // *Соціологія права.* – 2012. – № 2–3. – С. 3–8.

18. Пилипів В. В. *Управління відтворенням територіальних економічних систем у фінансовому просторі* / В. В. Пилипів. – Київ : РВПС України НАН України, 2011. – 400 с.

19. Зрайко Р. І. *Психосоціальні характеристики Регіональної України* / Р. І. Зрайко, Л. М. Калачнікова // *Наукові студії із соціальної та політичної психології.* – 2003. – № 7. – С. 101–114.

20. Горностай П. П. *Групова ідентичність як предмет психології малих груп* / П. П. Горностай // *Наукові студії із соціальної та політичної психології.* – 2010. – № 24. – С. 105–113.

21. Васютинський В. *Психологічні виміри спільноти* : монографія / В. Васютинський. – Київ : Золоті ворота, 2010. – 120 с.

22. Фромм Э. *Бегство от свободы* / Э. Фромм. – М. : Прогресс, 1990. – 272 с.

23. Шкаратан О. И. *Российское неозакратическое общество и его стратификация* / О. И. Шкаратан, Г. А. Ястребов // *Социологические исследования.* – 2008. – № 11. – С. 40–50.

24. Верещак І. А. *Європейський досвід удосконалення адміністративно-територіального устрою на локальному рівні: уроки для України* / І. А. Верещак // *Модернізація системи державного управління: теорія та практика : матеріали наук.-практ. конф.* (Львів, 20 квіт. 2012 р.) : у 2 ч. / за наук. ред. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Ч. 2. – С. 24–29.

25. Оргієць О. М. Розробка моделі комунізованих адміністративно-територіальних одиниць базового рівня в умовах етнонаціонального різноманіття / О. М. Оргієць // *Теорія та практика державного управління*. – 2012. – Вип. 2. – С. 339–346.

26. Карпенко В. В. Механізми забезпечення комплексного розвитку сільських територіальних громад : монографія / В. В. Карпенко. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2012. – 328 с.

27. Оборотов Ю. Н. Территория государства и государственное пространство / Ю. Н. Оборотов, И. В. Долматов // *Общетеоретическая юриспруденция : учеб. курс / под ред. Ю. Н. Оборотова*. – Одесса : Фенікс, 2011. – С. 361–371.

28. Нагорна Л. Територіальні ідентичності в системі трансдисциплінарних регіональних досліджень / Л. Нагорна // *Регіональна історія України*. – 2012. – № 6. – С. 35–53.

29. Оргієць О. Перспективи розвитку комунікативних громад як нової моделі базових територіальних спільнот / О. Оргієць // *Державне управління та місцеве самоврядування*. – 2012. – № 3. – С. 258–267.

REFERENCES

1. Kostytskyi, M.V. (2014). Lohika yak metodolohiia naukovooho piznannia (zokrema v pravoznavstvi) [Logic as a methodology of scientific knowledge (in particular in jurisprudence)]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 1, 3-13 [in Ukrainian].

2. Kostytskyi, M.V. (2014). Pozytyvizm yak metodolohiia yurysprudentsii [Positivism as a methodology of jurisprudence]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 2, 16-35 [in Ukrainian].

3. Symon, Yu.S. (2013). Pereosmyslennia klasychnoi metodolohii piznannia istorichnoho rozvytku prava v protsesi formyvannia neklasychnoi piznavalnoi paradyhmy [Reinterpretation of the classical methodology of knowledge of the historical development of law in the process of formation of a nonclassical cognitive paradigm]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 1-2, 157-164 [in Ukrainian].

4. Kostytskyi, M.V. (2014). Dialektyka prava yak zahalne vchennia pro pravo [Dialectics of law as a general doctrine of law]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 2, 208-213 [in Ukrainian].

5. Fedorenko, V.L. (2011). Predmet i metod nauky konstytutsiinoho prava v Ukraini [Subject and method of science of constitutional law in Ukraine]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 2, 27-32 [in Ukrainian].

6. Krestovska, N.M. (2011). Apolohiia dyskryptyvnoho metodu [Apology of the discriminatory method]. *Metodolohichni problem istoriko-pravovykh doslidzhen, Methodological problems of historical and legal research: Proceedings of the 23th International Historical and Right Conference*. I.B. Usenko (et al.). (Ed.). (pp. 109-115). Kyiv; Simferopol: Dolia [in Ukrainian].

7. Kovaltva, S.G. (2011). Istoricheskii metod v istoriko-pravovykh issledovaniiah [Historical method in historical and legal studies]. *Metodolohichni problem istoriko-pravovykh doslidzhen, Methodological problems of historical and legal research: Proceedings of the 23th International Historical and Right Conference*. I.B. Usenko (et al.). (Ed.). (pp. 105-109). Kyiv; Simferopol: Dolia [in Russian].

8. Damirli, M.A. (2011). Metodolohiia istoriko-pravovoi nauki v kontekste sootnosheniia istorii i sovremennosti [Methodology of historical and legal science in

the context of the correlation of history and modernity]. *Metodolohichni problem istoriko-pravovykh doslidzhen, Methodological problems of historical and legal research: Proceedings of the 23th International Historical and Right Conference*. I.B. Usenko (et al.). (Ed.). (pp. 37-48). Kyiv; Simferopol: Dolia [in Russian].

9. Tosh, D. (2000). *Stremlenie k istine. Kak ovladet masterstvom istorika [The pursuit of truth. How to master the skill of a historian]*. Moscow: Ves mir [in Russian].

10. Kelman, M.S. (2011). *Yurydychna nauka: problemy metodolohii [Legal science: problems of methodology]*. Ternopil: Terno-hraf [in Ukrainian].

11. Yarmysh, O.N. (2002). Aktualni problemy metodolohii vitchyznianoj istorii derzhavi i prava [Actual problems of the methodology of the national history of the state and law]. *Antolohiia ukrainskoj yurydychnoi dumky, Anthology of Ukrainian legal thought*. Yu.S. Shemshychenko (Eds.) Kyiv: Yuryd. kn. [in Ukrainian].

12. Babkin, V.D. (2002). Suchasna metodolohiia doslidzhen istorii derzhavy i prava Ukrainy [Contemporary Methodology of Studies in the History of State and Law of Ukraine]. *Antolohiia ukrainskoj yurydychnoi dumky, Anthology of Ukrainian legal thought*. Yu.S. Shemshychenko (Eds.) Kyiv: Yuryd. kn. [in Ukrainian].

13. Erlih, O. (2011). *Osnovopolozhenii sociologii prava [The basis of the sociology of law]*. M.V. Antonov (Trana). V.G. Graftskii, Yu.I. Grevcov (Ed.). SPb.: Univ. izdat. konsorcium [in Russian].

14. Yatsyno, K.S. (2013). Predmet sotsiologii prava ta yii mistse v systemi yurydychnykh nauk [The subject of sociology of law and its place in the legal sciences]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

15. Kostytskyi, V. (2015). *Sotsiologhiia prava: nauково-teoretychna spadshchyna Yevhena Erlikha i problemy rozvytku suchasnoy nauky [Sociology of law: science-theoretical sphishchina Eugene Erlikha i problems of development of modern science]*. Kyiv; Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

16. Serdiuk, O.V. (2007). *Sotsiologichniy pidkhyd u suchasnomu pravoznavstvi: piznannia sotsialnosti prava [Sociological approach in modern jurisprudence: knowledge of the sociality of law]*. Kharkiv: Yashma [in Ukrainian].

17. Kostytskyi, V.V. (2012). Sotsiologhiia prava yak nauka [Sociology of law as a science]. *Sotsiologhiia prava, Sociology of law*, 2-3, 3-8 [in Ukrainian].

18. Pylypiv, V.V. (2011). *Upravlinnia vidtvorenniam terytorialnykh ekonomichnykh system u finansovomu prostori [Management of the reproduction of territorial economic systems in the financial space]*. Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].

19. Zraiko, R.I., & Kalachnikova, L.M. (2003). Psykhosotsialni kharakterystyky Rehionalnoi Ukrainy [Psychosocial characteristics of the regional Ukraine]. *Naukovi studii iz sotsialnoi i politychnoi psykholohii, Scientific studies on social and political psychology*, 7, 101-114 [in Ukrainian].

20. Hornostai, P.P. (2010). Hrupova identychnist yak predmet psykholohii malykh hrup [Group identity as a subject of psychology of small groups]. *Naukovi studii iz sotsialnoi i politychnoi psykholohii, Scientific Studies on Social and Political Psychology, Collection of articles*, 24, 105-113 [in Ukrainian].

21. Vasiutynskyi, V. (2010). *Psykholohichni vymiry spilnoty [Psychological Dimensions of the Community]*. Kyiv: Zoloti vorota [in Ukrainian].

22. Fromm, E. (1990). *Begstvo ot svobody [Flight from freedom]*. Moscow: Progress [in Russian].

23. Shkaratan, O.I., & Yastrebov, G.A. (2008). Rossiiskoe neoetakraticeskoe obscestvo i ego stratifikaciya [A Russian neoethacratc society and its stratification]. *Sociologicheskie issledovaniia, Sociological studies*, 11, 40-50 [in Russian].

24. Vereshchak, I.A. (2012). Yevropeiskyi dosvid udoskonalennia administratyvno-terytorialnoho ustroiu na lokalnomu rivni: uroky dlia Ukrainy

[European experience of improving the administrative-territorial system at the local level: lessons for Ukraine]. *Modernizatsiia systemy derzhavnogo upravlinnia: teoriia ta praktyka, Modernization of the system of public administration: theory and practice: Proceedings of the Scientific and Practical Conference. (Vols. 2), (pp. 24-29). Lviv: LRIDU NADU [in Ukrainian].*

25. Orhiets, O.M. (2012). Rozrobka modeli komunizovanykh administratyvno-terytorialnykh odynyt bazovoho rivnia v umovakh etnonatsionalnoho riznomanittia [Development of the model of communized administrative-territorial units of the basic level in the conditions of ethno-national diversity]. *Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia, The theory and practice of public administration, 2, 339-346 [in Ukrainian].*

26. Karpenko, V.V. (2012). *Mekhanizmy zabezpechennia kompleksnoho rozvytku silskykh terytorialnykh hromad [Mechanisms for the Complex Development of Rural Territorial Communities].* Odesa: ORIDU NADU [in Ukrainian].

27. Oborotov, Yu.N., & Dolmatov, I.V. (2011). *Territoria gosudarstva i gosudarstvennoe prostranstvo [Territory of the state and the state space]. Obsceteoreticheskaia yurisprudenciia, General theoretical jurisprudence.* Yu.N. Oborotov (Ed.). Odesa: Feniks [in Russian].

28. Nahorna, L. (2012). *Terytorialni identychnosti v systemi transdystsyplinarnykh rehionalnykh doslidzhen [Territorial identities in the system of transdisciplinary regional studies]. Rehionalna istoriia Ukrainy, Regional History of Ukraine, 6, 35-53 [in Ukrainian].*

29. Orhiets, O. (2012). *Perspektyvy rozvytku komunikatyvnykh hromad yak novoi modeli bazovykh terytorialnykh spilnot [Prospects of the development of communicative communities as a new model of basic territorial communities]. Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia, State administration and local self-government, 3, 258-267 [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редколегії 13.06.2018

Huban R. – Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of Law of the National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9354-0222>

Methodological Peculiarities of the Study of the History of Legal Regulation of the Administrative-Territorial Structure of Ukraine

Since the proclamation of independence in Ukraine, reforms have taken place. However, their process has now intensified. An important reform is the reform of the administrative-territorial unit of Ukraine. One of the reasons for its non-implementation is the lack of a solid scientific concept, and also the failure to take historical experience into account. In the conditions of aggression of the Russian Federation against Ukraine, the reception of historical experience now has not only practical but also ideological significance. The Russian Federation seeks to prove that there was no Ukrainian statehood, and Ukraine should demonstrate its succession since the times of the Ukrainian People's Republic. In the course of the reform of the administrative-territorial unit it would be advisable to borrow the terms used to

designate administrative-territorial units in the Ukrainian People's Republic. Since both in the period of the Ukrainian People's Republic and now, in Ukraine, the system of administrative-territorial arrangement consists of 3 units. Polymetology was used in the process of studying the history of legal regulation of the administrative-territorial unit. As we are advocates of a realistic school of law and oppose classical normality. The peculiarity of historical and legal research is that in them the prevailing is the descriptive method. In addition, we believe that the historian of law should study not only the legal acts, but also take into account economic, political and other aspects. In our study, we are talking about the need to secure evolutionary changes in society, so we used a sociological approach. Particular attention is paid to the psychological approach in the article, because, as a rule, they are neglected when drafting reforms of the administrative-territorial unit. After all, the aim of the reform must be primarily to ensure the interests and comfort of citizens, to avoid social tensions and conflicts. In the process of research, we used the methods typical of large-scale legal research: dialectic, systemic-functional, comparative, hermeneutical, formal-legal, statistical, modeling method. However, their content is not disclosed. The article concludes that in the study of the history of legal regulation of the administrative-territorial structure of Ukraine, the methodology is more functional than monometology.

Keywords: administrative-territorial; administrative-territorial structure; method; methodology; psychological approach; sociological approach; Ukraine; Ukrainian People's Republic.